

گزارش «وطن امروز» از محورهای اقتصادی قرارداد سوآپ گازی ایران با ترکمنستان و آذربایجان

بهار اقتصاد انرژی

گروه اقتصادی: دوشنبه شب قرارداد سوآپ گازی سه‌جانبه بین ترکمنستان، ایران و آذربایجان منعقد شد. طبق این قرارداد قرار است سالانه ۱/۵ تا ۲ میلیارد مترمکعب گاز از ترکمنستان به جمهوری آذربایجان از خاک جمهوری اسلامی ایران انتقال یابد. بر اساس این توافق - که در حاشیه اجلاس سران کشورهای همکاری اقتصادی (اگو) در ترکمنستان توسط وزرای نفت ایران و جمهوری آذربایجان به امضا رسید - ترکمنستان روزانه ۵ تا ۶ میلیون مترمکعب گاز به جمهوری آذربایجان می‌فروشد.

این گاز از مسیر ایران به جمهوری آذربایجان ترانزیت (سوآپ) خواهد شد و ایران گاز مصرفی مورد نیاز خود در ۵ استان کشور را به عنوان حق انتقال این گاز برداشت خواهد کرد. این قرارداد از اول دی‌ماه امسال بدون سقف زمانی اجرا می‌شود.

جزئیات قرارداد از زبان وزیر نفت
جواد اوجی، وزیر نفت درباره جزئیات این قرارداد گفت: «طبق این قرارداد سه‌جانبه، ایران سالانه نزدیک به ۱/۵ تا ۲ میلیارد مترمکعب گاز را از ترکمنستان در منطقه سرخس دریافت می‌کند و از منطقه آستارا به آذربایجان تحویل می‌دهد».

وی اظهار داشت: «از دی ۱۳۹۵ معاملات گازی ایران با ترکمنستان قطع شده بود ولی با انعقاد این قرارداد گام رو به جلویی در مناسبات انرژی ۲ کشور برداشته شد».

اوجی درباره تاثیر انعقاد این قرارداد در پایداری شبکه گاز ایران عنوان کرد: «این قرارداد به تأمین سوخت زمستانی استان‌های خراسان رضوی، شمالی و جنوبی، گلستان و سمنان کمک می‌کند».

انعقاد قرارداد سوآپ گازی بین ایران، ترکمنستان و آذربایجان مزایای متفاوتی دارد. نخستین فایده این قرارداد برای کشور این است که ایران ضمن انتقال گاز از ترکمنستان به آذربایجان، بخشی از گاز مصرفی مورد نیاز ۵ استان کشور (خراسان رضوی، شمالی و جنوبی، گلستان و سمنان) را به عنوان حق انتقال برداشت خواهد کرد که این موضوع به پایداری شبکه گاز ایران نیز کمک می‌کند.

در یکی، دو سال گذشته در اواسط زمستان صنایع و حتی مشترکان خانگی با پدیده قطع گاز دست و پنجه نرم کردند. این موضوع محدود به گاز نبوده و باعث قطع برق

هم می‌شد. از سویی این قطع شدن‌ها وقت و بی‌وقت باعث لطمه به صنایع و افزایش ناگهانی و مقطعی کالاهای اولیه‌ای مانند سیمان می‌شد و به این ترتیب دومینوی افزایش قیمت در کالاهای دیگر شروع می‌شد. با خلاقیت انجام شده در عشق آباد، می‌توان امیدوار بود کمتر شاهد چنین اتفاقاتی باشیم.

■ **احیای تعاملات گازی با ترکمنستان در دولت سیزدهم بعد از ۵ سال توقف**
در دولت‌های یازدهم و دوازدهم در سایه بی‌تدبیری وزارت وقت نفت، معاملات گازی ایران با کشور ترکمنستان از دی ۹۵ متوقف شد. به طور خلاصه ماجرا از این قرار بود که با اعمال تحریم‌های نفتی و محدودیت ایران در انجام تراکنش‌های بانکی، در دولت دهم و در زمان مدیرعاملی جواد اوجی در شرکت ملی گاز ایران، برای تداوم واردات گاز ارزان ترکمنستان و تسویه مالی با آنها، با طرف ترکمن توافق شد شیوه تسویه به صورت «تهارت گاز با کالا» باشد. بدین صورت علاوه بر تداوم واردات گاز، کالاهای ایرانی نیز به ترکمنستان صادر می‌شد.

با بر آمدن دولت یازدهم، بیژن زنگنه سازوکار تسویه تهاتر گاز با کالا را متوقف کرد و در اقدامی عجیب متعهد به پرداخت ارزی و جریمه دیرکرد به ترکمنستان شد! به این صورت به دلیل عدم گشایش در معاملات ارزی، بدهی ایران به ترکمنستان تا دی ۹۵ به مرز ۲ میلیارد دلار رسید.

انباشت بدهی ترکمن‌ها موجب گلايه و اعتراض آنها به دولت یازدهم شد ولی بیژن زنگنه، وزیر نفت وقت به جای حل این مناقشه گازی، با کری‌خوانی‌های غیرمنطقی عنوان می‌کرد اصلا ایران نیازی به گاز ترکمنستان ندارد. بی‌تدبیری بیژن زنگنه موجب شد با شکایت ترکمن‌ها از ایران در دادگاه‌های بین‌المللی، حکومت ۲ میلیارد دلاری به کشور تحمیل و روابط گازی ۲ کشور از سال ۹۵ متوقف شود.

با روی کار آمدن دولت سیزدهم، رویکرد ایران بر گسترش تعاملات اقتصادی با همسایگان متمرکز شد و به این صورت جلسات مختلفی بین مسؤولان و مقامات ایران و ترکمنستان برگزار شد تا در نهایت روابط تجاری ۲ کشور احیا شود. انعقاد قرارداد سوآپ گازی ایران با ترکمنستان نشان می‌دهد روابط اقتصادی ایران و ترکمنستان در مسیر بهبود قرار گرفته و بعد از گذشت بیش از ۵ سال دوباره

تجارت گازی بین ۲ کشور برقرار شده است. در حال حاضر موضوع از سرگیری واردات گاز از ترکمنستان به ایران یکی از محورهای دیگر تعاملات گازی در مذاکرات طرفین است که به نظر می‌رسد در صورت تداوم روند فعلی این قرارداد نیز احیا شود.

■ **قرارداد سوآپ گازی ایران، دریچه‌ای ایجابی برای همکاری با محور لاجورد**
اما از جنبه استراتژیک یک پیام مهم دیگر نیز در دل انعقاد قرارداد سوآپ گازی نهفته است که اتفاقاً این موضوع از جنبه ترانزیتی نیز برای ایران اهمیت بالایی دارد. در حال حاضر ۳ کشور افغانستان، ترکمنستان و آذربایجان در حال پیشبرد طرح ترانزیتی با عنوان «محور لاجورد» هستند. در این طرح ترانزیتی عملاً ایران دور زده شده و افغانستان به اروپا وصل می‌شود.

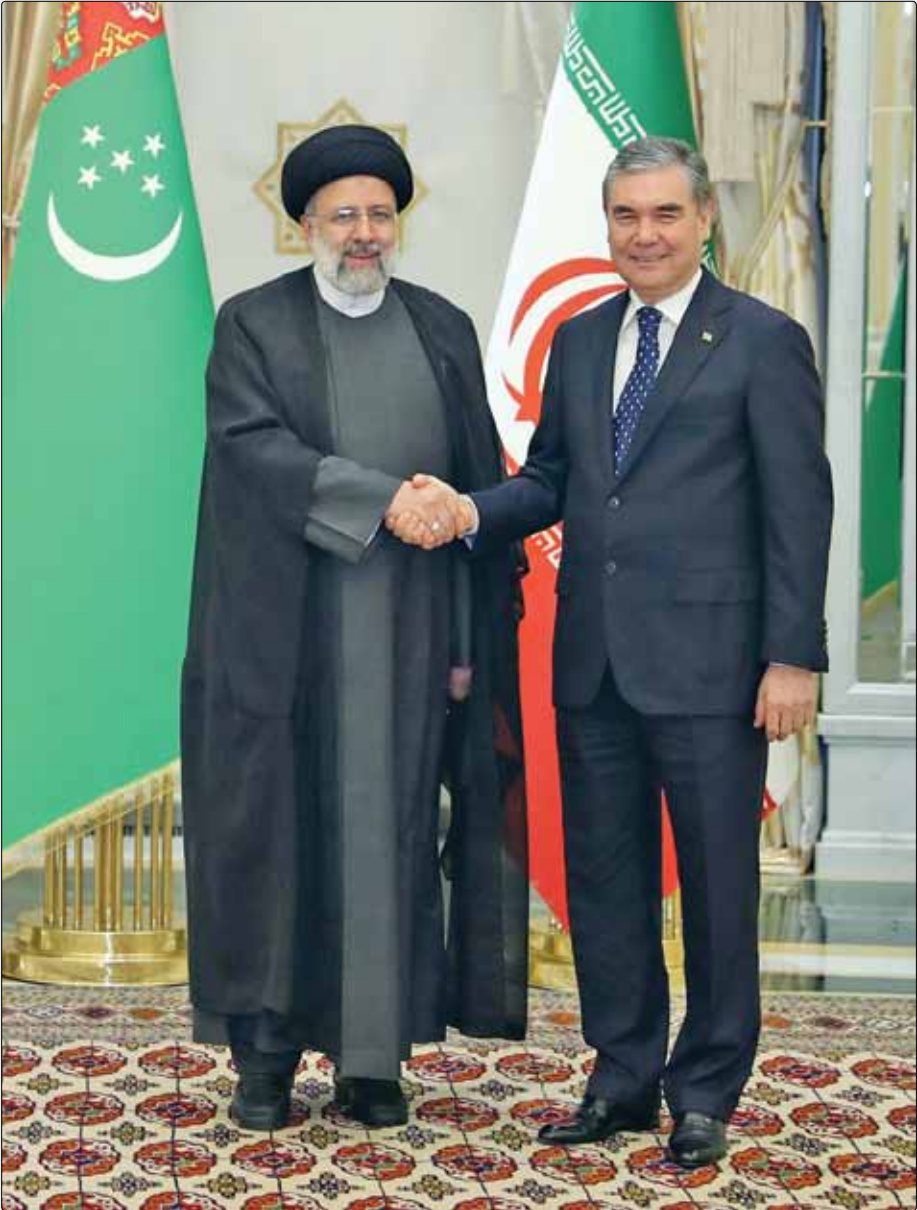
انعقاد قرارداد سوآپ گازی از سرخس به آستارا حامل یک پیام مهم برای کشورهای فعال در محور لاجورد است که می‌توان از دریچه‌ای ایجابی نیز به همکاری با ایران برای اتصال به اروپا اقدام کرد. مجید شاکری، اقتصاددان درباره مزایای استراتژیک این قرارداد سوآپ گازی می‌گوید: «انصافاً منطق قرارداد سوآپ گاز از ترکمنستان به آذربایجان خیلی دقیق تنظیم شده است. موضوع صرفاً تأمین یا عدم تأمین گاز ۵ استان ایران نیست بلکه ایران دریچه‌ای ایجابی برای همکاری با محور لاجورد پیدا کرده؛ چیزی که تا همین ۲ ماه قبل خیلی بعید به نظر می‌رسید».

وی همچنین ادامه داد: «اینکه چگونه می‌توان رقابت و همکاری را کنار هم تعریف کرد، یک مرحله مهم است که این قرارداد یک گام بسیار بلند به سوی این درک است. شاید این نخستین‌بار است که ایران وارد یک همکاری کردیدی به معنای جدید آن می‌شود. آینده چه خواهد شد؟ نمی‌دانم، اما این خبر واقعا امیدوارکننده است».

■ **دومین بن‌بست دیپلماسی انرژی نیز در دولت سیزدهم شکسته شد**
هم‌اکنون کمتر از ۴ ماه از روی کار آمدن دولت سیزدهم می‌گذرد و در این مدت کوتاه ۲ رخداد مهم در حوزه نفت و گاز برای کشور اتفاق افتاده که در دولت گذشته از آنها به عنوان بن‌بست در روابط اقتصادی ایران یاد می‌شد.

نخستین اقدام مهم وزارت نفت در دولت سیزدهم افزایش صادرات نفت و میعانات گازی ایران از کمتر از ۳۰۰ هزار بشکه در روز به بیش از یک میلیون در روز بوده است. حالا نیز دومین بن‌بست انرژی در تعاملات گازی ایران با ترکمنستان شکسته و بعد از ۵ سال تجارت گازی ۲ کشور احیا شد؛ موضوعی که نشان می‌دهد در صورت داشتن دیپلماسی فعال منطقه‌ای و گسترش تعاملات با کشورهای مختلف می‌توان در سایه تحریم‌های آمریکا نیز

به توسعه تجارت ایران با سایر کشورها پرداخت. به این ترتیب انعقاد قرارداد سوآپ گاز از ۴ بعد اقتصادی (تأمین گاز استان‌های شمالی، سیاسی همسویی سیاسی ۳ کشور)، بن‌بست‌شکنی در تعاملات اقتصادی با ترکمنستان و همگرایی ایجابی با محور ترانزیتی لاجورد برای ایران حائز اهمیت است.

هزار بشکه در روز به بیش از یک میلیون در روز بوده است. حالا نیز دومین بن‌بست انرژی در تعاملات گازی ایران با ترکمنستان شکسته و بعد از ۵ سال تجارت گازی ۲ کشور احیا شد؛ موضوعی که نشان می‌دهد در صورت داشتن دیپلماسی فعال منطقه‌ای و گسترش تعاملات با کشورهای مختلف می‌توان در سایه تحریم‌های آمریکا نیز

تشریح دستاوردهای پیمان گازی ایران در گفت‌وگوی «وطن امروز» با سرپرست مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی وابسته به وزارت نفت

مشت پُر ایران در مذاکرات

این قرارداد آغازی برای احیای رابطه‌ای است که نه دچار تنش بلکه دچار سردی شده بود

قرارداد سوآپ گازی موجب وابستگی ژئوپلیتیک ترکمنستان و آذربایجان به ایران خواهد شد

سوآپ فی (هزینه انتقال) می‌تواند به شکل گازی پرداخت شود که به تراز گازی کشور هم کمک خواهد کرد

محمدصادق جوکار، سرپرست مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی - وابسته به وزارت نفت - در گفت‌وگو با «وطن‌امروز» در رابطه با قرارداد سوآپ گازی با اشاره به منظومه‌ای از اقدامات کشور پیش از آغاز مذاکرات گفت: من این قرارداد را در چارچوب منظومه‌ای از اقدامات وزارت نفت در راستای معکوس کردن توازن آسیب‌پذیری‌های کشور قبل از مذاکرات می‌دانم. در واقع این سیگنال به طرف‌های مذاکره‌کننده ارسال می‌شود که ایران در حال برطرف کردن مشکلاتی است که می‌توانست به بحرانی در کشور بدل شود و به همین خاطر دیگر ایران به دنبال یک حصول نتیجه سریع در مذاکرات نیست و در واقع وابستگی کشور به مذاکرات پر را در مذاکرات داشته باشد.

وی با تشریح جزئیات اقدامات انجام شده ذیل این منظومه در ماه‌های اخیر گفت: یکی از محورهای این منظومه افزایش فروش نفت از طریق روش‌های ابتکاری است. در ماه‌های اخیر بر خلاف تحریم‌ها و فشار حداکثری که دولت بایدن نیز آن را ادامه داده است، ما توانستیم فروش نفت خود را به سطح مطلوبی برسانیم. محور دوم شکل‌گیری یک انسجام رفتاری برای برطرف‌سازی مشکل سوخت زمستانی در کشور است. کشور با استفاده از جایگزین‌سازی‌ها و سایر اقدامات در حال برطرف کردن این مشکل است. مسایر سوم پایدارسازی شبکه داخلی و ایمن‌سازی آن نسبت به آسیب‌پذیری‌هاست. اگرچه دشمن در سیستم توزیع سوخت کشور ایجاد بحران کرد اما این اتفاق منجر به وقوع بحران در کشور نشد و با اقدامات بموقع این مشکل برطرف شد. محور

دیگر این منظومه آزادسازی برخی منابع ارزی کشور با اتخاذ روش‌های گوناگون است. محور دیگر این منظومه برگشت عواید حاصل از فروش نفت به کشور با استفاده از شیوه‌های مختلف تراکنش غیردلاری و سایر ابتکارها جهت تأمین نیازهای کشور است. یکی از آخرین اقدامات نیز اصلاح معاملات با ترکمنستان در سطح کلان است که به واسطه اقدامات دولت قبل به یک معضل لاینحل تبدیل شده بود. همه اینها نشان از تمایل دولت در سطح کلان برای اصلاح مناسبات میان ایران و کشورهای منطقه پیش از شروع مذاکرات است.

جوکار با اشاره به الگوی تعاملاتی ایران با ترکمنستان گفت: این قرارداد سوآپ گازی گام اول جهت احیای روابط گازی ما با ترکمنستان است.

ما با ترکمنستان الگوی تعاملاتی داریم که سطح معاملات را صرفاً در سوآپ یا خرید و فروش گاز محدود نمی‌کنند، بلکه معاملات راهبردی گسترده‌تری نیز در این الگو جا دارد. سهم تجارت ما با ترکمنستان و دیگر همسایگان باید به سطح معقولی افزایش یابد. مثلاً پاکستان ۴۰ میلیارد یورو واردات و ۶۰ میلیارد یورو صادرات

درد ولسی چرا سهم تجارت ما با این کشور باید از کشورهای مثل اندونزی یا ترکیه کمتر باشد؟ حتی در رابطه با ترکمنستان برنامه‌های وجود دارد تا تجارت ما با این کشور به ۲ میلیارد دلار در سال برسد که این میزان هم قرار نیست فقط در رابطه با گاز باشد، بلکه بخش‌های پایین‌دستی حوزه گاز، صدور خدمات فنی - مهندسی و سایر موارد نیز در این الگوی تعاملاتی جا خواهد داشت. در واقع این قرارداد سوآپ گازی تنها آغاز یک گام است که به ترکمنستان اعلام می‌کند تعاملات ما با شما در سطح برد-برد خواهد بود. گاز ترکمنستان از طریق ما به آذربایجان انتقال پیدا می‌کند و این موجب وابستگی ژئوپلیتیک به مسیر ایران خواهد شد و ما با این کار دغدغه ترکمن‌ها را رفع می‌کنیم تا به گزینه‌های دیگر برای انتقال گاز فکر نکنند. سوآپ فسی (هزینه انتقال) ما هم می‌تواند به شکل گازی پرداخت شود که اگر چه عددی محدود است اما می‌تواند به تراز گازی کشور کمک کند. این آغازی برای احیای رابطه‌ای است که نه دچار تنش، بلکه دچار سردی سرپرست مؤسسه مطالعات

ببخشیم، کشورهای همسایه نمی‌توانند رقیب ایران شوند. به عنوان مثال اگر ترکمنستان بخواهد وارد بازار گاز پاکستان شود، باید ترانزیتی در افغانستان بردارد، در حالی که ایران این هزینه ترانزیت را ندارد و مستقیماً می‌تواند گاز را صادر کند. همچنین ایران گزینه‌های قیمتی و اقتصادی در دسترس دارد که ترغیب می‌کند پاکستان گاز خود را از ایران خریداری کند. اقتصاد ایران توانایی دارد در حوزه‌های مختلف ارتباط برقرار کند. از جمله می‌توان به برق و پتروشیمی و فرآورده‌های آن اشاره کرد که پیوستگی ژئوپلیتیک می‌تواند کمک کند پاکستان تمایل پیدا کند با ما ارتباط برقرار کند.

سرپرست مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی افزود: در حال حاضر هزینه‌ها برای ترکمن‌ها گران درمی‌آید. قیمت گاز صادراتی ترکمن‌ها به پاکستان با احتساب مالیات و هزینه‌های ترانزیت و... حدود ۱۰ دلار در می‌آید. در این شرایط ما قدرت رقابت‌پذیری بیشتری داریم. در اقتصاد امروز باید لینک‌بج (پیوستگی) اقتصاد شکل بگیرد؛ به صورتی که نیازهای خود را از طرف پاکستان تأمین کنیم و ما نیز برخی نیازهای آنها را برطرف کنیم. اقتصاد ایران این ظرفیت را دارد در حالی که اقتصاد ترکمنستان فاقد این ظرفیت است. جوکار در پاسخ به این پرسش که چه سهمی از ۵ الی ۶ میلیون مترمکعب گاز در اختیار ایران است، گفت: چیزی حدود یک تا ۲ میلیون مترمکعب سهم ایران است. این اقدام در حقیقت گام نخست برای احیای رابطه با ترکمنستان است که در سطح بالاتری قرار بگیرد. وی افزود: آنچه‌آنچه ما برآورد کرده‌ایم، از سال ۲۰۲۳ تا ۲۰۲۴ ترکمنستان واردکننده فرآورده‌های نفتی یعنی بنزین و گازوئیل می‌شود. این یعنی ایران می‌تواند در ازای واردات گاز به آنها فرآورده صادر کند.

جوکار ادامه داد: حتی توانمندی‌های داخلی کشورمان به قدری در زمینه فنی و مهندسی در سال‌های تحریم افزایش پیدا کرده که می‌توانیم روی صادرات آن هم حساب کنیم. این یعنی حتی در سال‌های آینده باید به سمت تهاتر فرآورده پیش برویم. وی با بیان اینکه تجارت ۲۰۰ میلیون دلاری ایران و ترکمنستان زیننده کشورمان نیست، اظهار داشت: باید نگاه ما در ارتباط با ترکمنستان راهبردی باشد و از این ارقام عبور کنیم.

سرپرست مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی وزارت نفت در پاسخ به این سوال که آیا احتمال دارد آذربایجان گاز وارداتی را بخواهد به کشورهای دیگر مانند ترکیه صادر کند؟ گفت: آذربایجان آنچنان که باید و شاید و طبق برنامه‌ریزی‌های خودشان در زمینه پروژه‌های گازی پیشرفت نداشته است، بنابراین امکان دارد این کشور بخواهد برای ایفای تعهداتش از این گاز استفاده کند، البته کل مصرف نخجوان هم این رقم صادراتی نیست. جوکار گفت: امکان دارد آذربایجان گاز را به گرجستان صادر کند شاید هم ترکیه. نمی‌توان پیش‌بینی کرد چه اتفاقی رخ خواهد داد.

وی تصریح کرد: مسلمانان هدف کشورمان در گام ابتدایی این نیست که کل بازار را تصاحب کند. ما طبق یک برنامه راهبردی عمل می‌کنیم و بر اساس آن باید از این فرصت صادراتی استفاده کنیم. فراموش نکنیم قرار نیست هیچ کس غیر از ما در بازار نباشد. آنچه مهم است این است که ما سهم خودمان را احصا کنیم.